

Ami megmaradt...

A Magyar Rádióban 1966-ban Ambrus Tibor készített egy életmű interjút Csohány Kálmánnal. Mára ebből összesen 13 perc maradt meg, valami véletlen csoda folytán. Április 3-án a Kossuth Rádió sugározott egy emlékműsort, amelyben ennek az interjúnak csaknem a teljes szövege elhangzott. Csohány Kálmán olyan fontos művészi hitvallást mondott, hogy még így töredékesen is érdemes figyelni szavaira.

– *Mai vendéglátó házigazdánk Csohány Kálmán grafikusművész. Bemutatnom azt hiszem, nem szükséges, hiszen a műfaj barátai jól ismerik munkásságát. Ami viszont igen közelről érdekel bennünket, az a tág érdeklődésű művész műhelyének sok érdekessége. Az alkotói folyamat, a mű megvalósulása útjának minden mozzanata. Legelőször is talán az, hogy miért választotta Csohány Kálmán művészi kifejezése eszközeül a grafikát.*

– Gyerekkoromtól kezdve rajzoltam, és gyerekkoromtól kezdve a vonalak fehér-fekete egymáshoz való viszonya izgatott és ezek elégítettek ki. Azután jó sokáig nem gondoltam arra, hogy képzőművész legyek, sok minden közbejött, míg nem aztán huszonegy-huszonkét éves voltam, mikor valaki fölhívta rá a figyelmemet, hogy most mehetnék a főiskolára, s akkor egy ilyen váratlan elhatározással mégis fölveteliztem, és az iparművészeti főiskolára kerültem először. Természetesen grafikai szakra, mert ismétlem, a vonalakat, a fekete-fehéreket szerettem mindig is. Két év múlva kerültünk át a képzőművészeti főiskolára, ahol továbbra is a grafika tan szakon maradtam meg. És 1952-ben grafikusként diplomáztam, így lettem grafikus.

– *De volt ennek az érdeklődésnek talán valami mélyebb indítéka. Vonalakról beszéltél, a fekete-fehér egymáshoz való viszonyáról. Mit jelent ez a művész számára?*

– Egy középiskolai tanárommal találkoztam, ő ahogy elmondotta, nem sokat ért a képzőművészethez, s nekem is feltette a kérdést, hogy mondjam már meg: mik ezek a rajzok, amiket én csinállok, miért rajzolok én így, hiszen sokan azt mondják, hogy a gyerekek is tudnak ilyen módon rajzolni? Hirtelen megdöbbsentem, és azt feleltem neki, hogy igen tanár úr, igazad van, a gyerekek rajzolnak így és talán a művészek, de akik közöttük vannak, azok nem tudnak így rajzolni. Csak a gyerek és a művész. És ezzel azt akarom mondani, hogy grafikus talán azért lettem, mert közölni valóim vannak, ugyanúgy, mint ahogy az embernek közölni valói vannak, akkor letesz maga elé egy fehér papírt, és ír rajta. Levelet ír, vagy bármit ír. Tehát fehér-fekete. Ez pontosan ugyanaz a rajz nyelvén is. Én közölni akarok a rajzzal, így mondom el a véleményemet. Igaz, nagyon egyszerűnek hat, ahogyan most beszélek, de hadd mondjam meg azt vallomásként, hogy nagyon hosszú és keserves küzdelem volt az, míg ehhez az egyszerű, talán úgy is mondhatnánk, hogy teljesen leegyszerűsített, szinte jelzésszerű közlésig eljutottam. Tehát fehér lapon ír az ember, a többiek számára. Nekem ez a rajz, ez az írás. Ez az üzenet vagy jelzés, vagy közlés. Mindaz, ami engem szorít, mindaz, ami az én mondanivalóm, az itt a fehér papíron feketén kap értelmet.

– *Azt hiszem, hogy a grafikus tevékenységét szinte kétfelé lehet választani. Az egyik rész, amikor a grafikus azt rajzolja, ami benne van, a spontán kifejezésre gondolok. A másik az illusztráció. Mindig összhangba kell hoznia egy más kifejezési formával a sajátját. Valóban ilyen élesen elválik nálad ez a kettő?*

– Én úgy érzem, nem válik el. De annyi igaz, hogy vannak munkáim, amik talán már nem férnek bele az illusztráció fogalmkörébe. Noha onnan indultak el. Azt akarom ezzel mondani, hogy az ember, most csak magamról beszélek, mindig illusztrál. De néha egy-egy ötlet önálló életre kel, s egészen más lesz belőle, mint a kiinduló pont. Én nagyon szerettem, s most is nagyon szeretek illusztrálni, hiszen egy-egy jó irodalmi mű, regény vagy vers állandóan arra késztet, hogy megrajzoljam. Ezek az illusztrációk az én munkáimban nem szorosán az irodalmi művet jelzik, hanem annak a hangulatát, az abból kapott élményt, saját eszközeimmel dolgozom föl. De van olyan irodalmi mű, ahol egyáltalán nem lehet ráismerni a rajzból az irodalmi élményre. Ilyenkor csak mintegy megbolygatott bennem valamit, ami aztán többszörös áttétellel egészen más módon és más felfogásban önálló művé alakult át.

– *A sok illusztrációs munkádból fel tudnál-e említeni olyat, ami az imént elmondottakat mintegy a mi számunkra illusztrálná most?*

– Van egy-két olyan mű, amelyik úgy érzem teljesen híven követi az író mondanivalóját és egy cseppet sem rugaszkodtam el tőle. Ezek főleg prózai munkák, tehát regényekhez készített illusztrációk. Ezek közül azokat említem meg most, amiket legjobban szeretek: *Pierre Mac Orlannek Ködös utakon* című munkája, azonkívül egy angol írónak, *Wolf Mankowitznak Gödölye két garasért* című munkája, egy szovjet orosz történésznek nagyon szép regénye, Puskin kortársáról Gribojedovról, ahol nyomon követhető pontosan az író mondanivalója. Azok, amiket inkább a saját alkotásaimnak, tehát önálló dolgoknak tekintek, főleg versolvasások közben jöttek létre. Nagyon szeretem a verseket, s ilyenkor megindít a vers egy-egy folyamatot, amely aztán már teljesen el is szakad a verstől, továbblélegzik, továbbmegy, és a legtöbb munkám ezekből a versélményekből adódik. Így ha neveket kell említenem, a ma élő költőket említem meg, akiket nagyon szeretek olvasni, az idősebb generációtól a legfiatalabbakig, tehát Kassák Lajostól, Áprily Lajostól, Juhász Ferencen, Nagy Lászlón, Csoóri Sándoron keresztül, egészen Csukás Istvánig.

– *Engedd meg, hogy most arról is érdeklődjem, hogy a sok grafikai technika közül melyeket szereted leginkább?*

– Rézkarcot művelem most, főként, az nem azt jelenti, hogy ezt szeretném a legjobban, mert a tollrajzot. Sokat rajzok, és amíg egy-egy rajzot megtartok magamnak, s beteszek a fiókba, annak előzménye legalább húsz-harminc rajz. A tus-tollal, vagy nádtollal nagyon alkalmas ilyesmire, hogy az ember amíg egy-egy rajzát véglegesnek érzi, sokszor megrajzolja. Én tudniillik, ahhoz a grafikusfajta-hoz tartozom, akiknél nagyon hosszú az előzmény egy-egy rajz megrajzolásáig. Amikor egy-egy rajz kialakult, néha rézkarcon is megrajzolom. Ezt pedig azért szeretem, és azért alkalmas számomra, mert hallatlan nagy fegyelmet követel az embertől, hiszen a viasszal lealapozott lemezre csak egyszer lehet rárajzolni, nem lehet elrontani, mert különben akkor újra le kell mosni, újra kell melegíteni, újra kell alapozni, tehát óriási koncentrációt és nagy figyelmet kíván. És az ember szereti azt, hogy ha van ilyen technika, amelyik erre rászorítja. A rajznál elronthatom a papírt, másikat veszek egy másodperc alatt elő. Ezt nem lehet megcsinálni a rézkarconál.

– *A technikának milyen szerepet tulajdonítasz a mondanivalóhoz viszonyítva? Elképzelhető az, hogy egy bizonyos mondanivalót csak egy fajta technikával lehet kifejezni?*

- Én a technikát másodlagos szerepűnek tartom, ami nem jelenti azt, hogy nem fontos. Hiszen nekem állandóan a technikával kell birkóznom és nem a mondánivalóval. A technikát kell újra és újra, szinte nap mint nap legyőzni ahhoz, hogy az ember a legmegfelelőbbben közölje mondanivalóját. Erre a kérdésre, hogy egy mondanivaló elképzelhető-e több technikával, én azt hiszem, hogy igen. Ha a mondanivaló erős, és hiteles és meggyőző, akkor ezt bármiféle technika támogatja, a mondanivaló érvényesül. És szinte az embernek eszébe sem jut, hogy ez milyen technikával van elkészítve. Akkor, amikor az ember azon gondolkodik, és töpreng, hogy nem lett volna-e alkalmasabb más technikával készíteni, akkor ez azt jelenti, hogy az ember legyőzetett. A technika uralja a mondanivalót. Tehát azt akarom ezzel mondani, ha hiteles és igaz a mondanivalóm, akkor teljesen mindegy, teljesen közömbös, milyen technikával készült.

- *Sokat tartózkodtál Hódmezővásárhelyen és a majolikagyárban is dolgoztál. Mi vezetett a kerámiához?*

- Egyik barátom, szintén grafikus kollégám, Kajári Gyula a vásárhelyi majolika művészeti vezetője volt. Levitt a majolikagyárba, hogy próbáljak cserepet festeni. S úgy elkezdtem vele játszani. Először csak földfestéssel és átlátszó mázzal, később szenvedélyesen megszerettem, úgyhogy áttértem a fedőmáz as ábrázolásra. Elég sokat dolgoztam. Évenként két-három hónapot a hódmezővásárhelyi majolikagyárban, és ilyen megbízásaim is akadtak, amiket ott készítettem el. Az országban több felé található kerámiafal. Ezek közül, eddig talán a legkedvesebb a salgótarjáni Karancs szállóba készített kerámiafal, amelyik teljesen fedőmáz as eljárással készült. Természetesen itt is a rajz dominál, tehát én mázzal rajzolok és különböző színeket a fekete mázzal fogom össze, és a fekete máz az, amelyik dominál az én kerámia munkáimban. A kerámiát azonban annyira megszerettem, hogy már nemcsak fali képet, tehát nem csak lapokra rajzolok, hanem tanulókat korongozni is, és kis edényeket már elég jól korongozok. Ez azonban már olyan dolog, hogy itt teljesen tiszteletben tartom és figyelembe veszem a mások a más műfajt. Ezeket a vázákat én kiégetem, mázalom, de soha itt rajzos vagy figurás megoldást nem használok, mert érzésem szerint a kerámia váza, a kerámia edény nem igényli a figurális díszítést, annak egészen más törvényszerűségei vannak, és úgy érzem, hogy ezeket a törvényszerűségeket tiszteletben tartom, megtartom, s ilyen módon dekorálom a saját korongozású vázáimat is.